

Verlag kennisatelier

'De seksuele moraal in diversiteitsperspectief'

23 april 2018

Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS) organiseerde dit kennisatelier naar aanleiding van de actuele discussie over de seksuele moraal in Hindoestaanse en Islamitische kring.

Gespreksleider Hans Bellaart van KIS opent het programma met twee filmpjes: één waarin Boef vertelt waarom hij drie dames 'Kechs' noemt, een ander waarin Sahil Amar Aïssa pleit voor 'gelijkheid' voor Marokkaanse vrouwen. Beide filmpjes illustreren de tegengestelde kanten van het debat. Rapper Boef deed op nieuwjaarsdag een omstrede uitspraak nadat hij 's nachts door drie dames een lift kreeg aangeboden. Rapper Boef noemde de vrouwen 'Kechs', straattaal voor 'hoer'. Dit woord is afkomstig van het Arabische woord voor prostitué: 'Kehba'. Het incident van Boef blies een discussie nieuw leven in. Dat er een dubbele seksuele moraal is met verschillen tussen de positie van mannen en vrouwen, is geen nieuws. Dat komt overal ter wereld voor, in verschillende gradaties. De rol van de vrouw en hoe zij zich dient te gedragen staat binnen verschillende steeds meer ter discussie. Vrouwen ageren hiertegen en noemen het schadelijk en vrijheid beperkend. Maar op welke manier kunnen de negatieve gevolgen van de seksuele moraal worden tegengegaan?

In dit kennisatelier kwamen ongeveer 22 experts, wetenschappers, professionals uit diverse maatschappelijke organisaties, vrijwilligers van migrantenorganisaties en jongeren bijeen om dit vraagstuk te analyseren en op zoek te gaan naar oplossingsrichtingen.

Na deze korte introductie volgt een achtergrondstudie, gepresenteerd door Femke Stoutjesdijk & Amella Mesic.

Achtergrondstudie

De seksuele moraal wordt gedefinieerd als "De uitgesproken en niet-uitgesproken regels omtrent seksuele gedragingen van bepaalde groepen". De dubbele seksuele moraal wordt gedefinieerd als "Het geheel aan normatieve opvattingen over wat gepast seksueel gedrag is voor vrouwen versus mannen".

In 2011 sprak Ine Vanwesenbeeck – hoogleraar seksuele ontwikkeling, diversiteit en gezondheid – in haar oratie de woorden dat het een misverstand is dat seksualiteit privé is: "...het doordrenkt met cultuur en is gekleurd door allerlei maatschappelijke omstandigheden. Wij leven niet alleen binnen een cultuur maar de cultuur leeft ook binnen in ons".

Centraal element in vrijwel alle seksuele culturen is de zogenoemde heteroseksuele dubbele moraal die bestaat uit een reeks stereotype voorstellingen van vrouwelijke en mannelijke seksualiteit. Dit komt erop neer dat mannen moeten en niet anders kunnen en dat vrouwen niet mogen en niet zo nodig hoeven.

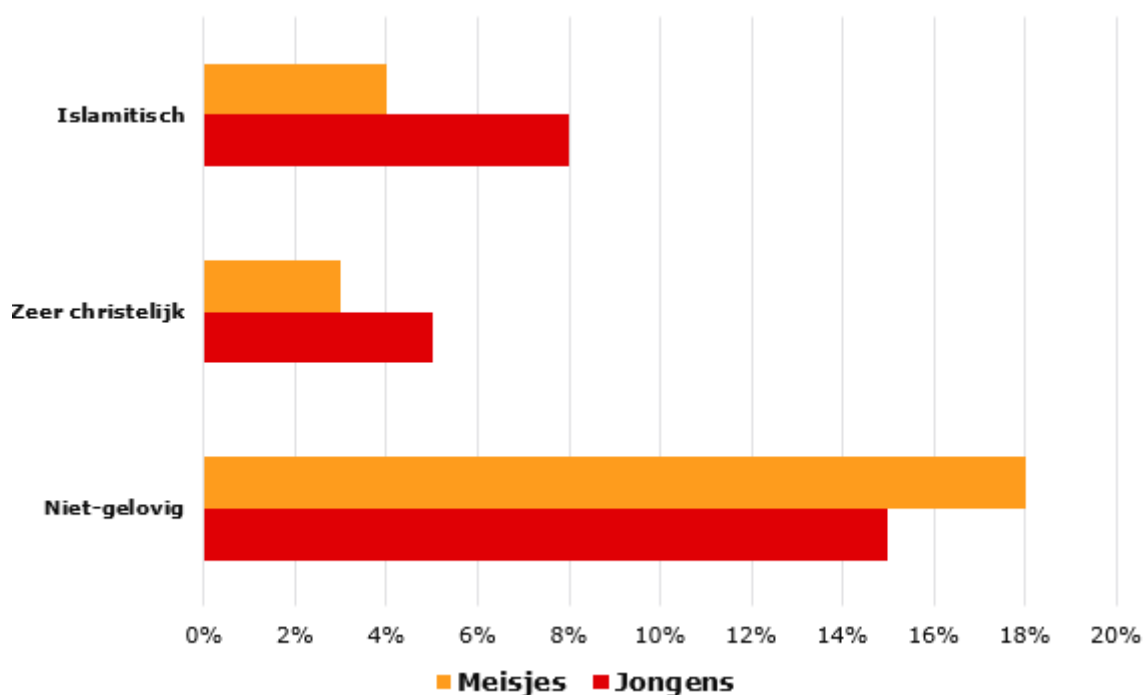
Het is relevant om bij deze dubbele seksuele moraal stil te staan omdat er veel aanwijzingen zijn dat deze ongezond is:

- Het schaadt de gezondheid;
- Brengt risico's mee van reputatieschade en van seksueel geweld;
- Alleen al de dreiging ervan trekt een wissel op het welzijn van vrouwen;
- Meisjes voelen meer schuld en schaamte over seksualiteit;
- Meisjes zijn onzekerder over hun lichaam (mede gevolg van opgedrongen schoonheidsideaal);
- Doet afbreuk aan seksuele zelfwaardering en seksueel plezier en kan resulteren in ambivalentie en vermijding met als gevolg een negatieve seksualiteit;
- Vrouwen en meisjes die geloven in de dubbele moraal stellen zich passiever op, hebben minder kennis over seks en hebben meer moeite om over seksualiteit te communiceren met hun partners;
- Vrouwen en meisjes weten zich minder goed te beschermen tegen grensoverschrijding en zijn minder effectief in bewerkstelligen van condoomgebruik.

De effecten van de dubbele moraal zijn extra groot tijdens de adolescentie. Niet alleen op gezondheid maar ook op algemene identiteitsontwikkeling. Er wordt verondersteld dat jongeren in de pubertijd oefenen in het vinden van een balans tussen autonomie en verbondenheid en een evenwichtig verloop is van belang. Adolescente seksualiteit fungeert dus als een hefboom naar de ontwikkeling van identiteit en intimiteit en wil dus onder de dubbele moraal weleens de verkeerde kant op heffen.

Uit het meest recente onderzoek van Rutgers & Soa Aids Nederland verricht in 2017 blijkt er verschillen zijn naar religie in de trend in geslachtsgemeenschap. Zo blijkt dat 6% van de jongens en 8% van de meisjes die niet-gelovig zijn, al eens seks heeft gehad. Binnen de islamitische kring is dit percentage lager: namelijk 4% van de jongens en 2% van de meisjes. In tegenstelling tot de niet-gelovigen, hebben islamitische jongens relatief vaker geslachtsgemeenschap gehad dan meisjes. Binnen de christelijke kring is het percentage van jongens en meisjes gelijk: 2% van beide groepen heeft weleens geslachtsgemeenschap gehad (figuur 1).

Figuur 1. Ervaring geslachtsgemeenschap naar religie (12-17 jarigen)

Daarnaast blijkt dat er een onderscheid bestaat tussen een liberaal-progressieve en een restrictief-conservatieve seksuele moraal. Een liberaal-progressieve houding komt het vaakst voor bij niet-gelovige jongeren en wordt gekenmerkt door o.a. het toestaan van seks voor het huwelijk, maar ook het toestaan van seks buiten een vaste relatie of seks zonder liefde. Een restrictief-conservatieve houding daarentegen wordt gekenmerkt door het afkeuren van seks voor het huwelijk, seks buiten een vaste relatie en seks zonder liefde.

De seksuele moraal binnen islamitische en hindoestaanse kringen wordt vaak gekenmerkt als restrictief-conservatief. Verder speelt religie een rol bij de onthouding van seks onder jongeren: 27% van de christelijke jongeren heeft geen seks omdat het niet mag van de ouders/ het geloof, dit is 36% van de islamitische jongeren. Ook blijkt dat de dubbele seksuele moraal het vaakst voor komt bij Surinaamse/ Antilliaanse jongens. Zij keuren het hebben van veel sekspartners sterker af voor meisjes dan voor jongens. Tot slot is er weinig autonomie in partnerkeuze bij Turkse & Marokkaanse jongeren, vooral bij de meisjes (tabel 1).

Tabel 1. Autonomie in partnerkeuze naar demografie (% 12-17 jarigen)

	Jongens		Meisjes		
	n	Ja, volledig vrij	Niet vrij of met voorwaarden	Ja, volledig vrij	Niet vrij of met voorwaarden
12-14 jaar	2979	82 [▽]	18 [△]	59 [▽]	41 [▲]
15-17 jaar	4113	86 [▲]	14 [▽]	69 [▲]	31 [▽]
Nederlands/ Westers	6240	89 [▲]	11 [▽]	69 [▲]	31 [▽]
Turks	116	52 [▽]	48 [▲]	36 [▽]	64 [▲]
Marokkaans	141	46 [▽]	54 [▲]	25 [▽]	75 [▲]
Surinaams/ Antilliaans ^a	215	74 [▽]	26 [▲]	55 [▽]	45 [▲]

Bron: Rutgers & Aids Soa Nederland, 2017

Andere kenmerkende dingen die naar voren kwamen in het onderzoek van Rutgers & Soa Aids Nederland zijn het lage kennisniveau (over o.a. seks, soa's, anticonceptie) onder islamitische jongeren en het kleine verschil tussen groepen in het bespreekbaar maken van seks met de ouders (tabel 2).

Tabel 2. Praten met ouders over seks naar herkomst

	Totale N	Percentage jongens	Percentage meisjes
Nederlands/ Westers	6240	1,4	1,6 [△]
Turks	116	1,3	1,3 [▽]
Marokkaans	141	1,5	1,2 [▽]
Surinaams/Antilliaans ^b	215	1,5	1,7

Bron: Rutgers & Aids Soa Nederland, 2017

Sexting speelt een rol in de veranderde seksuele moraal van jongeren. Sexting is het maken en versturen van seksueel getinte beelden, zoals naaktfoto's en seksfilmpjes (Rutgers & Soa Aids Nederland, 2017). Door het toenemende gebruik van sociale media, komt 'sexting' onder jongeren steeds vaker voor. Eén op de acht jongeren heeft in 2017 aan 'sexting' gedaan. Zij ervaren sexting als leuk. Echter is er ook sprake van negatieve ervaringen met sexting. In dergelijke gevallen worden de foto's en filmpjes verspreid onder andere jongeren voor wie de foto's en filmpjes in eerste instantie niet waren bedoeld. In sommige gevallen leidt dit tot 'slut-shaming'

bij vrouwen. Hierbij worden meisjes of vrouwen bestempeld als 'slet' of 'hoer' omwille hun seksuele gedrag.

De gevolgen van sexting & slut-shaming kunnen ernstig zijn. Vrouwen kunnen namelijk psychische en emotionele problemen krijgen doordat zij 'vernederd' worden door anderen. Binnen islamitische en hindoestaanse kringen kunnen deze gevolgen nog ernstiger uitpakken. Als er naaktbeelden van een jongere – en dan voornamelijk een meisje – rondgaat, wordt het risico gelopen om verstoten te worden uit de gemeenschap: enerzijds wordt de algemeen geldende norm overschreden, anderzijds wordt niet alleen de persoon in kwestie vernederd maar wordt de eer van de gehele familie geschaad.

Na de achtergrondstudie en een column van Sunita Biharie – voorgedragen door Eliane Smits van Waesberghe – over dit onderwerp, wordt de groep verdeeld over vier gesprekstafels. Binnen iedere gesprekstafel staat een van de volgende stellingen centraal waarover wordt nagedacht door de deelnemers.

Stellingen gesprekstafels

- Stelling 1: *"De enige die de onderdrukking van de seksualiteit van de vrouw kan tegen gaan is de vrouw zelf".*
- Stelling 2: *"Religie heeft een sterk bepalende invloed op de heersende seksuele moraal binnen de islamitische en hindoestaanse gemeenschap".*
- Stelling 3: *"Islamitische en hindoestaanse vrouwen kunnen niet opboksen tegen de sociale controle vanuit de eigen groep".*
- Stelling 4: *"Jonge islamitische en hindoestaanse vrouwen lopen een groter risico uit balans te raken door de verschillende normen waar zij mee geconfronteerd worden".*

Iedere groep schrijft de meningen over de stelling op een flap in een woordenwolk van maximaal 10 woorden. Daarnaast schrijft iedere groep concrete oplossingsrichtingen op om de negatieve gevolgen van de seksuele moraal tegen te gaan.

Resultaten

Stelling 1: "De enige die de onderdrukking van de seksualiteit van de vrouw kan tegengaan is de vrouw zelf".

- De vrouw is zeker niet de 'enige' die de onderdrukking van seksualiteit tegen kan gaan; de man, opvoeding, sociale media, maar ook de 'positieve kant van religie' spelen een rol. Met dit laatste wordt verwezen naar het feit dat men 'kracht' kan halen uit de religie om met de situatie waarin men verkeert om te gaan of om deze te veranderen.
- De vrouw is wél de sleutelfiguur.
- Leeftijdsgenoten uit diverse kringen kunnen elkaar steun bieden en kunnen de onderdrukking wellicht samen tegengaan.

Oplossingen n.a.v. stelling 1

- Gelijke opvoeding van jongens & meisjes. Religieuze instellingen kunnen hier ook een rol in spelen. De imam kan de mensen hierover bijvoorbeeld toespreken. Ook kan (sociale) media een rol spelen bij de verspreiding van deze norm.
- Gendergelijkheid dient een terugkerend thema in het onderwijs te worden, zowel in het basisonderwijs, als in het voortgezet onderwijs en het hoger onderwijs. Daarnaast dient de ouderbetrokkenheid vergroot te worden bij dergelijke thema's.
- Betere toerusting van jeugdprofessionals. Hun handelingsbekwaamheid m.b.t. culturele sensitiviteit en de seksuele dubbele moraal dient vergroot te worden.
- Het voeren van bewustwordingscampagnes door de overheid & het voeren van een politieke lobby. Bij de bewustwordingscampagnes is er sprake van een 'en-en' verhaal: er dient zowel breed (binnen samenleving) als specifiek (binnen islamitische en hindoestaanse kringen) ingegaan te worden op genderongelijkheid.

Stelling 2: "Religie heeft een sterk bepalende invloed op de heersende seksuele moraal binnen de islamitische en hindoestaanse gemeenschap".

- Religie is eigenlijk een grijs gebied, want wat is religie *precies*?
- Religie kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden door geografische verschillen, de verschillende tijdperken waarin men leeft, de persoonlijke interpretaties van huis uit, maar ook door verschillende (masculiene) mannelijke leiders. Deze verschillende interpretaties hebben allen een verschillende invloed op de seksuele moraal.

- Religie legt regels op omtrent eerbescherming en verbod van seksualiteit onder jongeren. Daarnaast wordt er een onderscheid gemaakt tussen het 'goede' pad dat jongens moeten volgen en het 'goede' pad dat meisjes moeten volgen.

Oplossingen n.a.v. stelling 2

- Met name ouders moeten hun kinderen eerder informeren over seksuele ontwikkelingen én gender stereotypingen. Ouders dienen hierbij ondersteund te worden. Het advies is om in te zetten op tools voor deze groep die aansluiten bij hun belevingswereld. Een cultuur sensitieve aanpak is hierbij van belang.
- Betrek jongeren bij de ideeën over de seksuele moraal en laat ze initiëren. Het onderwijs, buurthuizen maar ook 'influencers' op sociale media spelen hierbij een centrale rol.
- Masculiniteit van de geloofsbeleving is een probleem: het zijn vaak mannelijke geleerden die het geloof interpreteren. Er zijn meer feministische religieuze geluiden nodig. De tempels en moskeeën zouden hier een rol in kunnen spelen.

Stelling 3: "Islamitische en hindoestaanse vrouwen kunnen niet opboksen tegen de sociale controle vanuit de eigen groep".

- Islamitische en hindoestaanse vrouwen kunnen niet op één hoop worden gegooid; diversiteit dient erkent te worden.
- Wat wordt er *precies* bedoeld met sociale controle? Er is niet iets als 'de' sociale controle.
- Niet alleen de vrouwen zijn verantwoordelijk, mannen én vrouwen zijn beiden verantwoordelijk. Daarnaast spelen de ouders een grote rol in het 'opboksen' van de sociale controle.

Oplossingen n.a.v. stelling 3

- De opvoedmoraal van ouders met betrekking tot seksualiteit dient aangepast te worden. Hierbij is de generatiekloof de grootste uitdaging. Het is namelijk zo dat jongeren uit jongere generaties vaak dienen te navigeren tussen twee wereldbeelden.
- Het manoeuvreren tussen twee wereldbeelden vereist beschermende factoren die onder andere de opvoedmacht wegnemen en migranten ouders inzicht geeft in het 'autochtone' systeem. Jeugdhulp kan hierbij belangrijke taken vervullen.
- Pak de heersende ideeën onder jongens anders aan, zoals de organisatie 'Emancipator' dit ook doet.

- Pas een cultuur sensitieve aanpak in het onderwijs toe tijdens voorlichtingen en trainingen omtrent thema's zoals 'diversiteit in seksuele moraal'. De zogenoemde 'witte' norm dient niet dominant te zijn tijdens deze voorlichtingen en trainingen.
- Er dient meer ruimte voor discussie te zijn voor jongeren omtrent dit thema, in bijvoorbeeld moskeeën of zelforganisaties.

Stelling 4: "Jonge islamitische en hindoestaanse vrouwen lopen een groter risico uit balans te raken door de verschillende normen waar zij mee geconfronteerd worden".

- Jonge vrouwen hebben te maken met veel stress en angst door de verschillende normen waarmee zij geconfronteerd worden. Zij hebben het idee dat ze dingen 'stiekem' moeten doen, wat voor nog meer stress leidt. Enerzijds willen meisjes rekening houden met hun familie door de door hen opgestelde normen en waarden over te nemen. Anderzijds worden de jonge vrouwen geconfronteerd met de geldende normen in Nederland, waardoor zij in 'loyaliteitsconflict' komen.
- Jonge vrouwen worden tegenwoordig steeds mondiger en 'sterker'.
- Echter, suïcidepogingen en depressies zijn tegenwoordig nog steeds het hoogst onder Turkse en Hindoestaanse jongeren.
- Volgens een Turkse jonge vrouw die deelneemt aan deze discussie zijn de jongeren in Turkse steden veel meer bezig met seksualiteit en zijn de Turken die in Nederland wonen veel conservatiever hier dan de Turken die in Turkije wonen. De komst van de gastarbeiders naar Nederland een paar decennia geleden kan hiervoor een verklaring vormen. Deze gastarbeiders komen vooral van het platteland en hebben daardoor conservatieve normen.

Oplossingen n.a.v. stelling 4

- Het onderwijs is er niet alleen om jongeren te informeren over seksualiteit en de seksuele moraal. Onderwijs kan indirect ook de dialoog binnen gezinnen veranderen. In goed geschoolde gezinnen is vaak een sterke dialoog. Hierdoor kunnen vrouwen beter voor zichzelf opkomen zodat zij minder negatieve gevolgen ervaren wanneer zij het niet eens zijn met bepaalde normen. De vrouwen moeten wel geduld hebben. Het kost veel energie om uiteindelijk ook het gedrag van mannen te veranderen.

- Voer de discussie binnen de *eigen* kring. Dit betreft bijvoorbeeld gesprekken tussen man-vrouw en imam-man. Gesprekken tussen de imam en een man kunnen bijvoorbeeld in de moskee plaatsvinden. Ook kunnen organisaties zoals 'Emancipator' worden ingezet om discussies aan te gaan met jongeren op scholen.
- Maak vrouwen weerbaarder. Hierbij kan bijvoorbeeld aandacht worden geschonken aan de bewustwording van de identiteit van vrouwen. Ook kan aandacht worden geschonken aan de manieren waarop vrouwen bepaalde knellende situaties kunnen hanteren.
- De hulpverlening dient een goede mentor of coach te zijn voor de jonge vrouwen. Hierbij is het relevant dat de hulpverleners meer kennis verkrijgen over collectivistische culturen. Er zijn namelijk veel positieve ontwikkelingen doordat er veel meer psychologen met Turkse achtergrond zijn. Door hun achtergrond hebben zij meer 'feeling' met de patiënt zodat de patiënt zich beter begrepen voelt.

De belangrijkste factoren die verandering op gang kunnen brengen

1. Stimuleer discussie in eigen kring over de opvoeding. De overdracht van normen en waarden begint immers bij de ouders.
2. Biedt ruimte voor discussie over dit thema in het middelbaar onderwijs.
3. Geef positieve rolmodellen een podium. Sociale media kunnen hierbij belangrijk zijn.
4. Maak vrouwen weerbaarder, bijvoorbeeld in trainingen voor meisjes en jonge vrouwen.
5. Maak jongens bewuster, zoals de organisatie 'Emancipator' doet.
6. Maak hulpverleners bewuster van cultuurverschillen, opdat zij betere ondersteuning kunnen geven.

Wat kan KIS doen?

Op de vraag wat KIS kan doen om de negatieve gevolgen van de (dubbele) seksuele moraal binnen islamitische en hindoestaanse kringen aan te pakken, werden de volgende zaken aangehaald:

- De krachten van verschillende organisaties die te maken krijgen met dit thema kunnen gebundeld worden in een grootschalig project.
- Er dient meer aandacht besteed te worden aan de cultuursensitieve aanpak van hulpverleningsinstanties.
- Act4respect (Rutgers) en de alliantie 'Verandering van binnenuit' hebben veel raakvlak met dit thema. Er kan worden samengewerkt.
- Cijfers zijn krachtig. Kwantificeer wat er speelt omtrent dit thema onder de islamitische en hindoestaanse jongeren. Objectieve cijfers komen vaak beter binnen bij mensen, dus het opstellen van enquêtes zou een volgende stap zijn.

